

MARTIRII DE LA LYON

(† a u g u s t 177)

INTRODUCERE

Un grup numeros de patruzeci și opt de creștini au suferit martiriul pentru Hristos la Lugdunum (Lyon), pe valea Ronului, în Galia, la începutul lui august 177, în timpul împăratului Marcu Aureliu (161—180).

Aflăm cu ocazia persecuției pornite contra creștinilor că existau în Galia două comunități creștine înfloritoare, la Vienna (Vienne) și Lugdunum (Lyon), întemeiate de creștinii care veniseră sau aveau strâns legături cu cei din Asia proconsulară, a cărei capitală era orașul Efes, unde a trăit și a predicat pînă la sfîrșitul vieții Sfîntul Apostol Ioan, precum și cu creștinii din Frigia.

Creștinii veniți pe valea Ronului din cele două provincii ale Asiei Mici au făcut numeroase convertiri printre locuitorii galو-romani din Lugdunum (Lyon) și Vienna.

Persecuția și suferințele de tot felul indurate de creștinii de pe valea Ronului din Galia ne sunt cunoscute dintr-o lungă Scrisoare a Bisericilor din Lugdunum (Lyon) și Vienna către Bisericile din Asia și Frigia, păstrată aproape în întregime de istoricul Eusebiu de Cezarea, care este singurul nostru izvor¹.

Persecuția a izbucnit la 1 august 177, cu prilejul unor sărbători păgâne date la Lugdunum (Lyon) unde se întruneau în conferință administrativă anuală delegații celor trei Galii — Concilium trium Galliarum. Ea a pornit mai întîi din partea populației păgâne, care, cu puțin mai înainte, a prins, a maltratat și batjocorit un număr de creștini. Proprietorul Galiei, în calitatea sa de guvernator al celor trei Galii, a ordonat sau a permis arestarea creștinilor. Au fost puși la torturi, cum era obiceiul neuman al romanilor, unii sclavi păgâni, care, pentru a scăpa de torturi, au dat mărturii false contra creștinilor. Creștinii, bărbați și fe-

1. Eusebiu, *Ist. Bis.*, V, cap. 1, 1—63; cap. 2, 1—8, ed. G. Bardy, t. II. *Livres V—VII*, Paris, 1955, p. 6—26.

mei, tineri și bătrâni, printre ei tineri copilandri, ca cei doi frați, sclava creștină Blandina și fratele ei, Ponticus, au suferit chinuri îngrozitoare, pentru a fi siliți să apostazieze de la credință. Autoritățile romane urmăreau mai ales reîntoarcerea creștinilor la religia romană decât să facă din ei martiri. Unii creștini, într-adevăr, la început s-au lepădat de credință, dar apoi și-au revenit și au suferit martirul împreună cu ceilalți.

Iată lista martirilor de la Lugdunum (Lyon), păstrată de Sfântul Grigorie de Tours : Zacharias presbyter, Vettius Epagathus, Macarius, Alciabiades, Silvius, Primus, Ulpius (aliter — Alpius), Vitalis, Comminius, October, Philominus, Geminus, Julia, Albina, Grata, Aemilia, Posthumiana, Pompeia, Rodone, Biblis, Quarta, Materna, Elpenipsa, Stamas.

Au fost dați la fiare : Sanctus diaconus, Maturus, Attalus din Pergam, medicul Alexandru din Frigia, Ponticus și sora lui Blandina (Blandiana), tineri de 15—16 ani.

Au murit în închisoare : Arescius, Fotinus, Cornelius, Zoticus, Titus, Zoticus, Iulius, Aemilia, Gamite, Pompeia, Alumna, Mamilia, Justa, Trifime, Antonia², fericitul episcop Potinus și alți doi necunoscuți.

Martirii, cei mai mulți de origine orientală, din Asia proconsulară și Frigia, proveneau din clase sociale diferite. Numele unora ni s-a păstrat în Scrisoarea inserată de Euseb în Istoria sa ca : diaconul Sanctus din Vienna, medicul Alexandru, originar din Frigia, Vettius Epagathus, gallo-roman, de origine nobilă, Maturus, un neofit, Attalus din Pergam, Vivliada, care l-a început a renegat, apoi a mărturisit cu curaj pe Hristos, Blandina și fratele ei, Ponticus, copilandri încă, de 15 și 16 ani, care erau sclavi.

A suferit, de asemenea, moarte martirică, după grele torturi, bătrînul episcop de Lugdunum, Potin, de peste 80 de ani. Foarte slăbit cu trupul și abia mai respirând, a fost dus la închisoare și după două zile și-a dat sufletul³.

Nu se cunoaște cine este autorul Scrisorii Bisericiilor din Lungdunum (Lyon) și Vienna către creștinii din Asia proconsulară și Frigia și către Biserica Romei. Martirii din Lyon își istorisesc ei însăși suferințele și chi-

2. Sf. Grigorie de Tours, *De gloria beatorum martyrum*, 49, P.L., LXXI, col. 751 AB; *Martyrologium Hieronymianum*, ed. J. Baptista de Rossi et L. Duchesne, t. II, pars prior, p. 73; ed. H. Delehaye et H. Quentin, t. II, par posterior, p. 298, la 2 iunie; H. Quentin, *La liste des martyrs de Lyon de l'an 177*, în «Analecta Bollandiana», XXXIX (1921), fasc. I și II, p. 113—138; H. Leclercq, *Lyon*, în «Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie», X, 1, Paris, 1931, col. 43—119. Bibliografie foarte bogată, col. 393—402.

3. *Scrisoarea Bisericiilor din Lugdun și Vienna...*, 9, 17, 25, 29—34, 37, 41—42, 47, 49, 52—58, ed. H. Musurillo, op. cit., text grec cu traducere engleză, p. 64, 66, 68, 72, 74, 76, 78—80; H. Leclercq, *Lyon* în «Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de Liturgie», X, 1-re parte, Paris, 1931, col. 103—115.

nurile îndurate, pentru care merită toată aprecierea și admirația tuturor creștinilor.

Populația locală era reprezentată de cijiva creștini gallo-romani ca Vettius Epagathus, cetățean roman, pe care Scrisoarea amintită îl prezintă ca «având multă rîvnă față de Dumnezeu și fierbînd cu Duhul»⁴. S-a pus problema dacă el nu avea legături cu mișcarea montanistă din Frigia, apărută cel mai devreme în 172, care nu punea probleme de doctrină, ci era un val de neoprofetism în Biserică⁵.

Se găsea printre credincioșii din Lyon, în fața magistratului roman, diaconul Sanctus, reprezentantul Bisericii din Vienna, care a răspuns la interrogatoriul în latinește⁶. Tot latinește a vorbit și Attalus din Pergam, cetățean roman, ceea ce arată că creștinii de origine română se exprimau în latinește⁷. Înainte de a fi dus la închisoare, Attalus a înconjurat amfiteatrul din Lyon, purtând o tăbliță pe care era scris în latinește: «Acesta este Attalus, creștinul»⁸.

Persecuția creștinilor din Lyon și Vienna a început din partea populației locale gallo-romane, căci, la sfîrșitul domniei împăratului Marcu Aureliu, păginii au început să se arate foarte agresivi și feroci față de creștini, care erau calomniați și acuzați de tot felul de crime și orori. «Am fost alungați, scriu creștinii din Lyon și Vienna, nu numai din case, din băi și din piețe, ci ni s-a interzis să ne arătăm chiar și în vreun oarecare loc»⁹.

Dar creștinii din Lyon și Vienna au răbdat cu bărbătie, cum se exprimă ei, «strigăte, răni, tîriri pe jos, jafuri, aruncări cu pietre, închisori și toate cîte îi place să săvîrșească unei mulțimi înfuriate, ca față de dușmani și războinici»¹⁰.

Arestările și chinurile creștinilor au crescut la 1 august 177, și în zilele următoare, cu ocazia sărbătorilor date în cinstea zeiței Roma și a împăratului, care constituiau de fapt o manifestare anuală de lealism politic față de puterea Romei și a Imperiului roman, de la care creștinii se sustrageau și nu manifestau nici un respect pentru cultul zeiței Roma și al împăratului.

4. Fapte, 18, 25; Romani 12, 11. Ed. H. Musurillo, op. cit., 9, p. 64.

5. Pierre de Labriolle, *La crise montaniste*, Paris, 1913, p. 225 și u.; H. Leclercq, Lyon, în Dict. cit., col. 78—83.

6. Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna, 21, ed. H. Musurillo, op. cit., p. 68; ἀπεχρίνατο τῇ Πωμαῖην φωνή.

7. Ibidem, p. 52, ed. cit., p. 78.

8. Ibidem, 44, ed. cit., p. 74; G. Bardy, *La question des langues dans l'Eglise ancienne*, t. I, Paris, 1974, p. 74. Ch. Mohrmann, *Etude sur le latin des chrétiens*, Rome, 1958; 2-é éd., Rome, 1961; Idem, *Latin vulgaire, latin des chrétiens, latin médiévale*. Paris, 1955.

9. Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna, 5, ed. cit., p. 62.

10. Ibidem, 7, ed. cit., p. 52.

Legatul imperial — legatus propraetore Augusti, fiind absent din Lyon, intervin magistrații orașului — duumviri iure dicundo și tribunul celei de a XIII-a cohorte urbane, staționată la Lyon, care-i supuseră la chinuri și-i puseră la închisoare pînă la sosirea legatului imperial¹¹.

După sosirea legatului imperial, al cărui nume nu-l cunoaștem, a început interrogatoriul creștinilor.

Un număr de zece creștini au apostaziat de la credință, dar, cum arestările continuau, noi arestați au completat numărul celor căzuți de la credință. În urmă, însă, și cei căzuți de la credință și-au revenit și s-au întors în sănul Bisericii, suferind martiriul cu cei care au rezistat de la început¹².

In timpul interrogatoriului, faptul cel mai grav a fost că sclavii păgini din serviciul creștinilor «au mărturisit în mod mincinos că creștinii săvîrșesc «ospețe thiestice (mânincă copii ca Thyest) și împreunări oedipodeice (ca Oedip) și cîte nu ne sănt îngăduite nici a le vorbi, nici a le gîndi...»¹³. Se constată totodată că unii creștini, care aveau sclavi, erau de rang social înalt și posedau cetățenia romană.

In timpul torturilor, care au continuat cîteva zile, creștinii s-au apărat cu demnitate și curaj de acuzațiile nedrepte ale paginilor. «Sint creștină, a răspuns sclava Blandina, și nimic rău nu se săvîrșește la noi»¹⁴. Iar Vivliada, care, la început, a negat credința, și-a revenit și a spus astfel persecutorilor : «Cum ar mîncă astfel de oameni copii, ei cărora nu le este îngăduit să mânince nici sînge de animal necuvîntător?»¹⁵. In timpul torturilor, cînd creștinul Attalus din Pergam a fost pus pe un scaun de fier înroșit și a început să se răspîndească miros de carne friptă, s-a adresat astfel în limba latină persecutorilor : «Iată ce înseamnă să mâninci oameni ; ceea ce faceți voi. Noi nici nu mîncăm oameni, nici nu facem ceva rău»¹⁶.

In timpul torturilor și condamnărilor la fiare, aflind guvernatorul Galiei că Attalus din Pergam este cetățean roman, speriat de faptul că trebuie să-l condamne, precum și de numărul mare al condamnărilor la moarte care trebuiau să urmeze, s-a adresat împăratului Marcu Aureliu¹⁷. Răspunsul împăratului, care știa de existența creștinilor, urmează

11. *Ibidem*, 8, ed. cit., p. 24. L. Homo, *Le Haut-Empire*, Paris, 1933, p. 123—124; P. Wuilleumier, *L'administration de la Lyonnaise sous le Haut-Empire*, Paris, 1948

12. *Ibidem*, 11, 25, 32—35, ed. cit., p. 64, 68—70, 72.

13. *Ibidem*, 14, ed. cit., p. 64—66.

14. *Ibidem*, 19, ed. cit., p. 66.

15. *Ibidem*, 26, ed. cit., p. 70. Blandina citează textul din *Fapte* 15, 29.

16. *Ibidem*, 52, ed. cit., p. 78.

17. *Ibidem*, 44, ed. cit., p. 74.

în parte prevederile rescriptului lui Traian din 111—112¹⁸. Cei ce mărturisesc credința creștină să fie condamnați la moarte, iar cei ce reneagă să fie puși în libertate¹⁹.

Rescriptul lui Traian din 111—112 prevedea că creștinii «nu trebuie căutați» din oficiu — conquirendi non sunt²⁰. Dar Marcu Aureliu a înăsprit legislația romană contra creștinilor, lăsând friv liber urii poporului, introduse sistemul căutării lor din oficiu, se acceptau mărturiile sclavilor contra stăpînilor, se luau de bune denunțurile anonime și se dădeau denunțatorilor o parte din avereia creștinilor condamnați²¹.

După primirea răspunsului împăratului, creștinii care la început apostasiaseră, spre uimirea păgânilor, s-au întors la credință, «încit s-a făcut multă bucurie mamei fecioare», adică Bisericii, «fiindcă pe cei ce i-a lepădat ca morți, i-a reprimit ca vii»²².

Ultimii care au fost torturați și aruncați la fiare, de la care păgâni au așteptau apostasia, au fost un copilandru de 15 ani, numit Ponticus, și sora lui, Blandina, o sclavă de 16 ani, care «se bucura și se vesela de sfîrșitul ei, ca și cum era chemată la ospățul de nuntă și nu spre a fi aruncată fiarelor»²³. Prin eroismul și curajul ei, Blandina, această tânără fecioară, arătă păgânilor că de nobil este sacrificiul unei disprețuite slave, smulgind admirarea lor, care, uimiți, exclamară: «Niciodată la noi n-a suferit o femeie atât de și aşa de crude chinuri»²⁴.

Au urmat apoi executările. Celor ce posedau cetățenia romană li s-au tăiat capetele, iar ceilalți au fost aruncați la fiare²⁵. Executarea condamnaților a avut loc în amfiteatrul roman din Lugdunum (Lyon), ale cărui ruine sunt situate pe stînga abruptă care domină cartierul Fourvière de azi²⁶.

18. Plinius, *Epistolae*, X, 97, ed. C. Kirsch, *Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae*, ed. IV, Freiburg, im Breisgau, 1923, p. 24; Plinius Caecilius Secundus, *Epistularum libri novem*, ed. 3-a, de M. Schuster et R. Hanslik, Lipsiae (Teubner), 1958, p. 357.

19. Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna, 47, ed. cit., p. 76.

20. Plinius, *Epistolae*, X, 97, ed. C. Kirsch, p. 24; Plinius, *Epistolae*, X, 97, ed. M. Schuster et R. Hanslik, p. 357; M. Sordi, *I rescripti di Trajano e di Adriano sui cristiani*, în «Rivista di storia de la Chiesa», XIV (1960), p. 344—370.

21. Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna, 14, ed. cit., p. 64 și 66; Pr. I. Rămureanu, Pr. Milaș Sesan și Pr. T. Bodogae, *Istoria Bisericească universală*, București, 1975, p. 81.

22. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna*, 45, ed. cit. p. 76: ἐνεγίνετο πολλὴ γαρ τῇ παρένω μητρὶ, Biserica Fecioară. Vezi și studiu: J. C. Plumpe, *Mater Ecclesia an inquiry into concept of the Church as Mother in early Christianity*, Washington, 1943. Pentru întoarcerea celor căzuți (apostolilor). vezi P. Galtier, *L'Eglise et la remission des péchés aux premiers siècles*, Paris, 1931; A. d'Alès, *L'édit de Calliste. Etude sur les origines de la pénitence chrétienne*, Paris, 1914, p. 244—251.

23. Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna, 55, ed. cit., p. 78.

24. *Ibidem*, 56, ed. cit., p. 80.

25. *Ibidem*, 47, ed. cit., p. 76.

26. H. Leclercq, Lyon, în «Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de Liturgie», t. X, 1-re partie, Paris, 1931, col. 59—72; O. Hirschfeld, *Kleine Schriften*, Berlin, 1913,

Trupurile sfîrtecate de fiare ale martirilor și ale celor decapitați au fost expuse în aer liber șase zile spre batjocura trecătorilor, apoi au fost arse, iar cenușa lor a fost aruncată în fluviul Ron, păgînii «socotind că ar putea învinge pe Dumnezeu și că martirii vor fi lipsiți de o nouă naștere», pentru ca, ziceau ei, «să nu mai aibă speranță învierii»²⁷.

Ne mirăm că sub un împărat liberal și filozof, ca Marcu Aureliu, au putut fi atât de mulți martiri. Trebuie să avem în vedere, însă, că civilizația greco-romană, sub lustrul eiumanist, păstra un fond de cruzime²⁸.

Istoricul american J. W. Thompson a negat autenticitatea Scrisorii Bisericilor din Lugdunum și Vienna și realitatea persecuției creștinilor de la Lyon în anul 177, sub Marcu Aureliu, punând martirii de la Lyon sub Valerian (253—268), Aurelian (270—275) sau chiar Dioclețian (284—305)²⁹. Opinia lui, însă, a fost combătută și respinsă de toți istoricii³⁰.

J. Colin face din martirii de la Lyon niște creștini din Galatia, care ar fi suferit martiriul în Pont, la Sebastopolis — Herakleapolis³¹, dar părerea sa a fost temeinic combătută și respinsă, de asemenea, de numeroși istorici³².

Dincolo de orice ipoteze și opinii, Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna este un document veridic, o «narratio», o istorisire autentică, făcută de creștinii din Lyon, care au fost martori oculari ai suferințelor și chinurilor îngrozitoare suferite la începutul lunii august 177 de frajii lor. Ea constituie, cum se exprimă istoricul francez J. Zeiller, «unul dintre cele mai frumoase monumente ale antichității creștine, în care povestirea celor mai crude suferințe este făcută pe tonul cel mai simplu, dar în

p. 158—185; C. Germain de Montauzan, *Du Forum à l'amphithéâtre de Fourvière. Les martyrs de l'an 177*, în «Revue d'histoire de Lyon», IX (1910), p. 325—345.

27. *Scrisoarea Bisericilor din Lugdun și Vienna*, 63, ed. cît., p. 80 și 82.

28. P. Carrington, *Early Christian Church*, t. I, Cambridge, 1957, p. 243; J. Daniélou et H. Marrou, *Nouvelle histoire de l'Eglise. I. Des origines à Saint Grégoire le Grand*, Paris, 1963, p. 121; P. Keresztes, *The Massacre at Lugdunum, in 177, A.D.*, în «*Historia*», 16 (1967), p. 75—86.

29. J. W. Thompson, *The Alleged Persecution of the Christians at Lyon in 177*, în «American Journal of Theology», 16 (1912), p. 359—384 și 17 (1913), p. 349—358.

30. H. Musurillo, *op. cit.*, p. XLIV, nota 13; W.H. C. Frend, *Martyrdom and Persecution in the early Church*, Oxford, 1965, p. 324, nr. 8 și 423, n. 29.

31. J. Colin, *Martyrs grecs de Lyon ou martyrs galates*, în «Antiquité Classique», XXXIII (1964), p. 108—115. Tema a fost apoi dezvoltată de autor în lucrarea: *L'Empire des Antonins et les martyrs gaulois de 177*, Bonn, 1964.

32. Dintre cei ce au combătut teza lui J. Colin, vezi următorii: E. Démougeot, *A-propos des martyrs lyonnais de 177*, în «Revue des Etudes anciennes», LXVIII (1966), nr. 3—4, p. 323—331; F. Halkin, *Martyrs de Lyon ou d'Asie Mineurs?*, în «Analecta Bollandiana», LXXXIII (1965), p. 189—190; G. Jouassard, în «Revue des Etudes Augustiniennes», 11 (1965), p. 1—8; J. Rougé, în «Cahiers d'histoire», 1964, p. 417—420; E. Griffo, în «Bulletin de littérature ecclésiastique», 1964, p. 231—232; P. Camelot, în «Revue des Sciences philosophiques et théologiques», 1964, p. 748—749; S. Rossi, în «Giornale italiano di filologia», p. 289—320 §.a.

care respiră încă toată ardoarea luptei duse din dragostea față de Hristos»...³³. Deși unii istorici și patrologi încină să credă că Sfântul Irineu este autorul Scrisorii Bisericii din Lyon și Vienna, aceasta nu se poate susține temeinic, deoarece în 177, Sfântul Irineu, atunci preot al Bisericii din Lyon, a fost trimis ca delegat la Roma, în problema ereziei montaniste.

Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae menționează uciderea episcopului Potin la Lugdun, la 23 august 177.³⁴

Bibliotheca hagiographica Graeca amintește de martirii de la Lugdun la 2 iunie 177.³⁵ Episcopul Potin și Blandina sunt amintiți în Bibliotheca hagiographica Latina la 2 iunie,³⁶ iar Sfântul Alexandru din Lugdun, la 22 aprilie 177.³⁷ Martirologium Hieronymianum pune amintirea Sfinților martiri de la Lugdunum (Lyon) la 2 iunie 177,³⁸ sub împăratul Marcu Aureliu.

* * *

Am folosit la traducerea de față ed. lui Panaiot C. Hristu, *Târziu Mărturie τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν...* text în limba greacă veche cu traducere în limba neogreacă, *Tesalonic*, 1978, p. 192—223; ed. lui H. Musurillo,

33. J. Lebreton et J. Zeiller, *L'Eglise primitive. T. I de l'Histoire de l'Eglise*, de Aug. Fliche et V. Martin, Paris, 1934, p. 313.

Alte studii: R. Klein, *Marc Aurel*, Darmstadt, 1979, 538 p.; *Les martyrs de Lyon* (177). (Colloque tenu à Lyon, 20—23 sept. 1977, cu diferite studii), Paris, 1978, 328 p.; Marta Sordi, *La ricerca d'ufficio nel processo del 177*, în *Les martyrs de Lyon*, p. 179—186; Idem, *I nuovi decreti di Marco Aurelio*, în *«Studii Români»*, 9 (1961), p. 372 și.u.; H. Kraft, *Die Lyoner Märtyrer und der Montanismus*, în *«Pietas»*, *Festschrift für Bernhard Köttig*. Hrg. von E. Dassmann und K. S. Frank, Münster im Westphalen, 1980, p. 250—266; R. Rémond, *La crise de l'Empire romain, de Marc Aurèle...* (coll. Nouvelle Clio, 11), 2-e ed., Paris 1970, R. Klein, *Der frühe Christentum im römischen Staat*, Darmstadt, 1971; A. Hamman, *La vie quotidienne des premiers chrétiens au II-a siècle (95—197)*, Paris, 1971; J. Speigl, *Der römische Staat und die Christen. Staat und Kirche von Domitian bis Commodus*, Amsterdam, 1970; P. M. Duval, *La Gaule jusqu'au milieu du V-e siècle*, Paris, 1971; Idem, *La Gaule chrétienne à l'époque romaine. I. Des origines chrétiennes à la fin du IV-e siècle*, Paris, 1964; J. J. Halt, *Histoire de la Gaule romaine (120 avant J. Chr. — 451 après J. Chr.)*, Paris, 1959; p. 184—189; J. Vogt, *Christenverfolgung*, în *Reallexikon cit.*, col. 1175—1176; Griffé, *La Gaule chrétienne à l'époque romaine*, t. I—II, Paris, 1947, 1957; V. Monachino, *Il fondo juridico delle persecuzioni nei primi due secoli*, Roma, 1955; A. Chagny, *Les martyrs de Lyon*, Lyon, 1936; J. Courrat, *Les Saints Martyrs de Lyon*, Lyon, 1926; J. Zeiller, *Les origines chrétiennes de la Gaule*, în *«Revue d'histoire de l'Eglise de France»*, XII (1926), p. 16—34; C. Julian, *Histoire de la Gaule*, t. IV, 2-e éd., Paris, 1921, p. 492—498; P. Allard, *Histoire des persécutions pendant les deux premiers siècles*, t. I, 4-e éd., Paris, 1911, p. 415—445. Vezi și alte studii la Bibliografia generală.

34. Ed. H. Delehaye, col. 917.

35. Ed. Fr. Halkin, t. II, p. 217.

36. Ed. Societatis Bollandiani, t. II, p. 994—995, episcopul Potinus, t. I, p. 204, Blandina.

37. Ibidem, t. I, p. 46: Sf. Alexandru din Lugdun.

38. Ed. H. Delehaye et H. Quentin, t. II, pars posterior, Bruxelles, 1931, p. 293; 297—298; Ed. J. Baptista de Rossi et L. Duchesne, t. I, Bruxelles, 1894, p. 73.

op. cit., p. 62—85, text grec și traducere engleză ; Eusebiu, Ist., Bis., V, 1, 1—63 ; 2, 1—8, ed. G. Bardy : *Eusèbe de Césarée, Histoire ecclésiastique, t. II, livres V—VII. Texte grec et traduction (Coll. Sources chrétiennes, 41)*, Paris, 1955, p. 6—23 și 23—26 ; Traducere engleză de G. A. Williamson, *Eusebius, The History of the Church from Christ to Constantine, Harmondsworth*, 1967, p. 193—205 ; Vezi și edițiile : D. Ruiz Bueno, op. cit., p. 327—348, text grec cu traducere spaniolă ; G. Lazzati, *Gli sviluppi..., p. 107—119* ; R. Knopf und G. Krüger, op. cit., text grec, p. 18—28 ; Th. Ruinart, op. cit., text latin, p. 109—117.

Am consultat și următoarele traduceri în diferite limbi : A. Hamman, op. cit., traducere italiană, p. 58—72 ; P. Hanozin, op. cit., traducere franceză, p. 38—53 ; Paul Manceaux, *La vraie Légende dorée*, Paris, 1928, p. 90—109 ; Ildefonso Clerici, op. cit., p. 114—134 ; H. Leclercq, Lyon, XX. *Texte de la Lettre de Lyon*, în Dict. cit., col. 93—102, care reproduce traducerea lui C. Germain de Montauzan, din rev. cit., IX (1910), p. 325—345.

In limba română, Ion Dinu, *Un document creștin — occidental de conștiință ortodoxă — orientală*, Cernăuți, 1937, p. 25—38, prezintă o traducere mult depărtată de originalul grec, fiind făcută după traducerea franceză a lui H. Leclercq, *Les Martyrs...*, t. I, ed. 1902.

Depărtată de textul grec este și traducerea Scrisorii Bisericilor de la Lugdun și Vienna, făcută de fostul mitropolit Iosif (Gheorghian), *Eusebiu de Cezarea, Istoria Bisericească... București*, 1896, p. 131—140 ; 140—142, fiind făcută după o traducere franceză, nemenționată de autor.

MARTIRII DE LA LYON

Scrisoarea Bisericilor din Lugdun (Lyon) și Vienna (în Galia) către Bisericile din Asia și Frigia (Martirizați la începutul lunii august 177).

Scrisoarea ni s-a păstrat în întregime, în limba greacă de istoricul Eusebiu de Cezareea († 340), în *Istoria sa Bisericească*, cartea a V-a, cap. 1. La începutul acestei scrisori el face o scurtă introducere, după cum urmează :

I

1. Galia era, deci, țara în care s-a stabilit cîmpul de luptă al celor arătate. Ea are două metropole renumite, care întrec pe cele din jur, numite Lugdun (Lyon) și Vienna, iar printre amândouă curge fluiul Ron cu apă multă, care udă toată țara.

2. Cu privire la martirii de aici, foarte renumitele Biserici din aceste orașe trimisă o scrisoare Bisericilor din Asia și Frigia, istorisindu-le cele suferite de ele în modul acesta. Voi reproduce chiar cuvintele lor.

3. *Servii lui Hristos care locuiesc în Lugdun (Lyon) și Vienna din Galia (azi Franța) către frații din Asia și Frigia, care au aceeași credință și speranță în mintuire : pacea, harul și mărirea de la Dumnezeu Tatăl și de la Iisus Hristos, Domnul nostru.*

4. Apoi, după acestea, spunînd în continuare altele, ca introducere, ei fac începutul istorisirii astfel :

Nu suntem în stare să istorisim cu precizie și nici nu poate fi descrisă mărimea persecuției de aici, cît de violentă a fost mînia paginilor contra sfinților (creștinilor) și cîte au suferit fericii martiri.

5. Căci protivnicul (diavolul) s-a repezit (contra noastră) cu toată puterea, făcînd începutul venirii lui viitoare, pregătind și exercitînd pe ai săi împotriva servilor lui Dumnezeu, încît am fost alungați nu numai din case, din băi și din piețe, ci ni s-a interzis să ne arătăm chiar în vreun loc oarecare.

6. Însă harul lui Dumnezeu a luptat și a apărat pe cei slabî, a ridicat stîlpi puternici (creștini curajoși)¹, care prin răbdare să poată atrage

1. I Tim. 3, 15.

asupra lor toată pornirea celui rău și aceștia au mers la martiriu, îndurând tot felul de chinuri și pedepse ².

Și aceste multe chinuri socotindu-le puține, ei s-au grăbit spre Hristos, arătind că adevărul că suferințele vremii de acum nu sunt vrednice de slava viitoare care va fi descoperită nouă ³.

7. Într-adevăr, mai întâi ei au răbdat cu bărbătie cele născocite de întreaga mulțime, fără deosebire, strigăte, răniri, tîriri pe jos, jafuri, aruncări cu pietre, închisori și toate cîte fi place să săvîrșească unei mulțimi înfuriate, ca față de dușmani și războinici.

8. În sfîrșit, sunt aduși în for de către tribun și de magistrații orașului care aveau puterea ⁴, și, după ce au fost interogați în fața întregului popor și ei au mărturisit (că sunt creștini), au fost închiși în temniță pînă la venirea legatului imperial (guvernatorul Galiei).

9. După aceea, fiind cîinuiți în fața președintelui, acesta purtindu-se față de noi cu toată cruzimea, s-a ridicat Vettius Epagathus, unul dintre frați, plin de iubire față de Dumnezeu și de aproapele, a cărui viețuire ajunsese la aşa desăvîrșire că încă din tinerețe se învrednicise de lauda adusă preotului Zaharia, căci urma întru toate poruncile și învățăturile Domnului ⁵, fiind curat și grabnic la orice slujire față de aproapele, avînd multă rîvnă față de Dumnezeu și fierbînd cu duhul ⁶. Deci, astfel fiind el, nu a suportat judecata cea nedreaptă contra noastră, ci s-a miniat și a cerut să fie și el ascultat, apărînd pe frați, (spunînd) că la ei nu se află nici necredință în Dumnezeu și nici vreo nelegiuire.

10. Dar cei din jurul tribunalului au început să strige contra lui (căci el era de neam mare), iar guvernatorul a respins cererea lui, deși era dreaptă, întrebîndu-l numai dacă și el este creștin; mărturisind el cu voce foarte tare (că este creștin), a fost și el arestat în numărul martirilor, socotit fiind apărătorul — «paracletul» creștinilor, dar el avea ca Mîngîietor în sine Duhul, mai mult decît Zaharia, care s-a arătat prin plinătatea iubirii, luptînd el cu bunăvoiță pentru apărarea fraților și punîndu-și sufletul (pentru ei) ⁷. Căci și el era ucenic adevărat al Mieșului (Iisus Hristos), urmîndu-L ori unde mergea ⁸.

11. Din acest moment, cei arestați s-au împărțit: unii, mărturisind lămurit (că sunt creștini) și fiind pregătiți, au devenit cei dintîi martiri,

2. *Evr. 10, 33.*

3. *Rom. 8, 18.*

4. E vorba de comandanțul militar al cohortei a XIII-a urbane, care staționa la Lyon.

5. *Lc. 1, 6.*

6. *Rom. 12, 11 ; Fapte 18, 25.*

7. *In. 15, 13 ; I In. 3, 16 ; I Tes. 2, 8.*

8. *Apoc. 14, 4.*

iar aceştia și-au împlinit cu toată bucuria mărturisirea pentru mucenicie, dar alții s-au arătat nepregătiți și neobișnuiți, ba chiar slabii, nepuțind să îndure furia unei mari lupte. Dintre aceştia, s-au arătat slabii în credință aproape zece la număr. Ei ne-au pricinuit o mare întristare și nemăsurată durere, și au slăbit rîvna celor rămași nearestați; aceștia deși sufereau toate grozăviile, au urmat totuși pe martiri și nu i-au părăsit.

12. Atunci noi toți am fost cuprinși de o mare teamă pentru nesiguranța mărturisirii lor de credință, nu temindu-ne de pedepsele care ni se dădeau, ci având teamă ca cineva să nu cadă (să apostazieze).

13. Au fost arestați, deci, în fiecare zi, cei vrednici, ei completând numărul acelora (celor căzuți), încât au fost adunați laolaltă creștinii zeloși din cele două Biserici prin care au luat ființă cele de aici.

14. Au fost arestați, însă, și unii păgini, servitorii noștri, fiindcă guvernatorul poruncise în public ca noi toți să fim cercetați. Iar aceştia, din vicenia diavolului, temindu-se de chinurile pe care le-au văzut că le-au suferit sfintii (creștinii) și îndemnați la aceasta de soldați, au mărturisit în chip minciinos că noi săvîrșim ospețe thiestice (ne mîncăm copiii ca Thyest) și împreunări oedipodeice (incestuoase, ca Oedip) și cîte nu ne sănt îngăduite nici a le vorbi, nici a le gîndi, și nici măcar să credem că oamenii au putut face vreodată asemenea fapte.

15. Răspîndindu-se aceste zvonuri, s-au înfuriat toți împotriva noastră, încât, dacă mai înainte unii, datoritărudeniei cu noi, se purtau cu măsură, atunci s-au aprins tare de minie și scrișneau contra noastră⁹. S-a împlinit astfel cuvîntul spus de Domnul că «*va veni timpul, cînd tot cel ce vă va ucide pe voi să i se pară că aduce încînată lui Dumnezeu*»¹⁰.

16. După aceasta, deci, sfintii martiri au îndurat chinuri mai presus de orice istorisire, satana mult dorind ca ei să rostească blasfemii.

17. Toată furia mulțimii, a guvernatorului și a soldaților s-a năpusit peste măsură asupra diaconului Sanctus din Vienna, asupra lui Maturus, de curînd botezat, dar luptător viteaz, asupra lui Attalus, care a fost totdeauna stilpul și temelia¹¹ creștinilor de aici, și asupra Blădinei, prin care Hristos a arătat că cele ce par oamenilor neînsemnate, fără frumusețe și disprețuite, la Dumnezeu se învrednicește de mare slavă, prin dragostea față de El, care se arată prin luptă și nu se laudă în zadar.

9. Fapte 7, 54.

10. In. 16, 2.

11. I Tim. 3, 15

18. Căci noi toți temindu-ne, ca și stăpina ei după trup, care era și ea o luptătoare între martiri, că, fiind chinuită, ea nu va putea avea curajul să mărturisească (pe Hristos), din cauza slăbiciunii trupului ei, Blandina a împlinit aceasta cu atită tărie, încit cei ce o chinuiau s-au descurajat și schimbându-se unii pe alții o chinuau în tot chipul, de dimineață pînă seara; dar ei însiși s-au declarat învinși, nemaiavînd ce să-i mai facă, și se mirau că mai poate să respire, întreg trupul ei fiind de jur împrejur sfîșiat și deschis de loviturî, mărturisind ei că un singur chin de felul acesta era de ajuns pentru ca ea să-și dea sufletul, și nu era nevoie de asemenea și de atit de multe chinuri.

19. Dar fericita (Blandina) ca un viteaz atlet își reînnoia puterile prin mărturisire, iar reluarea acesteia era pentru ea repaus și alinare pentru cele suferite, spunînd : «*Sint creștină și nimic rău nu se săvîrsește de noi*».

20. Iar Sanctus, răbdind și el vitejește mai presus de fire și de orice om, toate caznele oamenilor neleguiiți, sperînd ca prin durata și mărirea chinurilor să audă de la el ceva ce nu se cuvine (pentru un creștin), el a rezistat cu atită tărie, încit nu și-a spus nici numele, nici neamul, nici orașul de unde era, nici dacă e sclav sau liber, ci la toate întrebările a răspuns în limba latină : *Sint creștin*. Aceasta a mărturisit el de fiecare dată în loc de nume, în loc de neam, în loc de orice, iar alt cuvînt n-au auzit de la el păginii.

21. Din cauza aceasta, s-a produs marea pornire a guvernatorului și a chinuitorilor contra lui, încit, nemaiavînd ce să-i mai facă, în cele din urmă, i-au pus plăci înroșite de aramă pe părțile cele mai plăpînde ale trupului.

22. Și acestea ardeau, iar el a rămas neclinit, neînfrînt și statornic în mărturisirea lui, fiind răcorit și întărit de izvorul cel ceresc al apei vieții, care țîșnește din coasta lui Hristos ¹².

23. Iar trupul lui era mărturia celor suferite, fiind în întregime rană și vinătăie, și sfîșiat atît de mult, încit pierduse înfățișarea omenească exterioară ; ¹³ dar în el pătimind Hristos ¹⁴, el săvîrșea mari minuni, zdrobind pe protivnicul (diavolul), arâtînd celorlalți pilda că nimic nu e de temut, unde este dragostea Tatălui, și nimic dureros, unde se află slava lui Hristos.

24. După cîteva zile, începînd neleguiiți să-l chinuie iarăși pe martir, și socotind ei că, avînd el părțile trupului umflate și arse, l-ar în-

12. In. 7, 38 ; 19, 34.

13. Is. 53, 2 și 5.

14. I Tim. 1, 16. Creștinii vedeau în martiri pe Hristos, Care suferă împreună cu ei și le ușurează chinurile.

vinge, dacă aceste pedepse s-ar mări, — căci el nu mai putea suferi nici măcar atingerea miinilor, sau că, dacă ar muri el de chinuri, ar intra frica în ceilalți, nu numai că nu s-a întîmplat nimic din acestea cu el, ci, contra oricărei aşteptări omenești, s-a refăcut și s-a îndreptat prin chinurile de pe urmă, și a primit înfățișarea de mai înainte și putința folosirii membrelor, încit a doua lui chinuire a fost pentru el, prin harul lui Hristos, nu pedeapsă, ci vindecare.

25. Iar pe oarecare femeie (numită) Vivliada, una din cele ce au întărit (că sunt creștine), diavolul părind că a și înghițit-o, voind să fie judecată și pentru blasfemie, a adus-o spre a fi chinuită, pentru a o să spună despre noi, fiindcă era slabă și fără curaj, lucruri neleguite.

26. Dar, în timpul chinuirii, și-a revenit și, ca să spunem astfel, ea s-a trezit ca dintr-un somn adinc, amintindu-și prin pedeapsa cea vremelnică de pedeapsa cea veșnică din (focul) Gheenei, și a răspuns de-a dreptul blasfematorilor, spunând: «Cum ar măncă astfel de oameni copii, ei cărora nu le este întărit să mănânce nici sănge de animal necuvintător?»¹⁵. Si din acest moment ea a mărturisit că este creștină și a fost trecută în grupul martirilor.

27. Chinurile tiranilor, fiind, însă, zădănicite de Hristos, datorită răbdării fericiților (martirii), diavolul a pus la cale alte umeltiri, anume închiderile în temniță, în intuneric și în locul cel mai îngrozitor, și punerea picioarelor în butuci, ele fiind întinse pînă la a cincea gaură, și alte grozavii, cîte obișnuiau slujitorii înfuriați, inspirați de diavolul, spre a le aplica celor închiși. Astfel, mulți au murit sufocați în închisoare, atîția cîți au voit Dumnezeu să-și dea sufletul, arătînd slava Lui¹⁶.

28. Unii dintre cei ce au fost chinuiți cu cruzime, încit se părea că nici dîndu-li-se toată îngrijirea, nu vor mai putea trăi, au rămas în închisoare, dar, deși au fost lipsiți de ajutorul oamenilor, s-au făcut să-năstoși de Domnul, și, întărindu-se cu trupul și sufletul, încurajau și mîngâiau pe ceilalți.

29. Iar fericul Potin, căruia i s-a încredințat păstoria episcopiei Lugdunului (Lyonului), fiind în vîrstă de mai mult de optzeci de ani și foarte slăbit cu trupul și abia mai respirînd, din cauza slăbiciunii trupuști pe care o avea, întărindu-se prin rîvna duhului de dorința lui pentru mucenicie, a fost trimis și el la tribunal, deși era slăbit cu trupul de vîrstă și de boală, abia mai răminind sufletul în el, ca prin mucenicia lui să biruie Hristos¹⁷.

15. *Fapte 15, 29.*

16. După Sf. Grigore de Tours, *De gloria martyrum*, 49, Migne P.L., LXXI, col. 751, au murit în închisoare 18 creștini.

17. II Cor. 2, 14.

30. După ce acesta a fost adus de către soldați la tribunal, însoțit de magistrații care dețineau puterea și de toată mulțimea, toți scoțind strigăte, ca și cum el ar fi fost Hristos, a făcut mărturisirea cea bună¹⁸.

31. Iar cînd a fost întrebat de guvernator, cine este Dumnezeul creștinilor, el a răspuns : «De vei fi vrednic, vei cunoaște».

Atunci a fost tîrît fără milă și a suferit multe răni, cei din apropiere lovindu-l tot timpul cu pumnii și cu picioarele, fără respect pentru vîrstă lui, iar cei de mai departe aruncînd asupra lui ce aveau fiecare în mîini, socotind că ar fi o greșeală și o nelegiuire, dacă cineva s-ar abține să-l necinstească, crezînd ei că ar răzbuna astfel pe zeii lor. Și, abia mai respirînd, l-au aruncat în închisoare, iar după două zile și-a dat sufletul¹⁹.

32. Atunci s-a împlinit marea rînduială a lui Dumnezeu și s-a arătat nemărginita milostivire a lui Iisus, fapt întimplat rar în comunitatea noastră, care n-a fost părăsită de ajutorul lui Hristos.

33. Căci aceia care la prima arestare au negat (că sunt creștini) au fost și ei închiși, avînd parte de chinuri, astfel tăgăduirea (credinței) nu le-a fost lor în acel timp de nici un folos.

Iar cei ce au mărturisit ceea ce erau au fost închiși ca creștini, fără să li se mai aducă nici o altă învinuire ; însă, cei ce au negat, fiind deci acuzați ca ucigași și făcători de rele, au fost îndoit pedepsiți decât ceilalți (cei rămași creștini).

34. Într-adevăr, bucuria muceniciei, speranța celor făgăduite, dragostea de Hristos și Duhul Tatălui îi ușurau pe aceia de chinuri, dar pe aceștia (care s-au lepădat de credință) conștiința îi mustre puternic, încît ei erau recunoscuți de toți ceilalți după mersul și înfățișarea lor.

35. Căci, într-adevăr, cei ce au mărturisit mergeau veseli, fețele lor fiind pline de slavă și multă bucurie, iar lanțurile îi înconjurau ca o podoabă frumoasă, aşa precum sunt marginile brodate cu aur ale rochiei unei mirese gătită de nuntă²⁰, răspîndind totodată mireasma lui Hristos²¹, încît unora li se părea că ei sunt unși cu parfum frumos miroitor.

Dar cei ce au negat (că sunt creștini) mergeau cu ochii plecați, umiliți, schimbați la înfățișare și plini de toată rușinea ; pe lîngă aceasta erau batjocoriți de pagini ca înșelaitori și lipsiți de curaj și acuzați de crime omenești, pierzînd numele lor cel cinstit, slăvit și dătător de viață. Ceilalți, văzînd aceasta, s-au întărit, încît cei care au mai fost arestați au mărturisit fără șovăire, nemaiavînd gîndul diavolului.

18. I Tim. 6, 13.

19. Biserică din Lyon celebrează sărbătoarea Sfintului Potin la 2 iunie.

20. Ps. 44, 14—15.

21. II Cor. 2, 15.

36. (Spunind ei pe lîngă acestea și altele, în urmă, adaugă îndată):

Așadar, după aceste suferințe, sfîrșitul muceniciei lor s-a împărțit în tot felul. Căci, împreună fiecare o coroană din diferite culori și cu tot felul de flori, au adus-o Tatălui. Se cuvenea deci, ca atleții cei vițeji, care au suferit tot felul de lupte și au biruit cu strălucire să primească cununa cea mare a nemuririi.

37. Maturus, Sanctus, Blandina și Attalus au fost dați fiarelor în amfiteatru, spre a fi distracția comună a păgînilor fără milă, cu prilejul zilei de lupte cu fiarele, aleasă din cauza noastră.

38. Maturus și Sanctus au fost supuși din nou în amfiteatru la tot felul de chinuri, și, ca și cum n-ar fi suferit chiar nimic mai înainte, dar, mai ales, fiindcă biruiseră deja pe protivnic, în mai multe chipuri, avînd să dea luptă pentru cununa însăși, au suferit din nou loviturile de bice, obișnuite acolo, sfîșierile fiarelor sălbaticice și toate cîte un popor înfuriat le striga și le poruncează, iar la urma tuturora punerea pe scaunul de fier înroșit, de pe care trupurile lor arse răspîndeau un miros de carne frîptă.

39. Dar nici așa nu s-au liniștit aceștia (păgînii), ci încă și mai mult s-au înfuriat, voind să învingă răbdarea lor; însă, ca și la început, ei n-au auzit de la Sanctus nimic altceva decît cuvîntul mărturisirii (că e creștin), pe care s-a obișnuit să-l spună.

40. Deci acestora, fiindcă după o atîț de mare și îndelungată luptă, mai aveau încă sufletul în ei, li s-a tăiat capul, făcîndu-se ei în ziua aceea priveliște (mulțimii)²², în locul diferitelor lupte.

41. Iar Blandina, fiind spînzurată pe un stilp, a fost oferită ca hrană fiarelor, sau, pentru ca luptătorii, privind-o răstignită în forma crucii și auzindu-o făcînd neîncetată rugăciune cu voce tare, să se încurajeze, văzînd ei în luptă, cu ochii trupești, în sora lor, pe Cel ce s-a răstignit pentru ei (pe Hristos), ca să convingă pe cei credincioși în El, că cel ce pătimește pentru slava lui Hristos are părtăsie cu Dumnezeu Cel viu.

42. Dar fiindcă nici una dintre fiare nu s-a atins atunci de ea, fiind dezlegată de pe stilp, a fost dusă din nou la închisoare și amînată pentru o nouă luptă, pentru ca, biruind prin multe lupte să aducă șarpelui celui amăgitor (diavolului) osîndirea veșnică;²³ Iar ea, cea mică, cea slabă și disprețuită, care a îmbrăcat pe Hristos²⁴, atletul cel mare și neînvins, să încurajeze pe fraji, învingînd în multe chipuri pe protivnic (diavol), încoronîndu-se prin luptă cu cununa nemuririi.

22. I Cor. 4, 9 ; Evr. 10, 33.

23. Is. 27, 1. Comp. Gen. 3, 15.

24. Rom. 13, 14 ; Gal. 3, 27.

43. Attalus, fiind și el cerut cu stăruință de mulțime (căci era cunoscut) a intrat ca un luptător pregătit, având conștiința curată, pentru că era într-adevăr instruit în învățătura creștină și a fost totdeauna la noi mărturisitorul adevărului.

44. Si fiind adus, a înconjurat amfiteatrul, punând o tăblă pe care era scris latinește : *Acesta este Attalus, creștinul*, iar poporul, aprinzindu-se tare contra lui, aflind guvernatorul că este roman, a poruncit să fie dus la închisoare, unde se aflau ceilalți, a scris despre ei împăratului și aștepta hotărîrea acestuia.

45. Iar timpul de așteptare n-a fost pentru ei nici spre lenevire, nici neroditor²⁵, ci, prin răbdarea lor, s-a arătat mila cea nemăsurată a lui Hristos ; căci prin cei vii, cei morți au înviat, iar martirii au iertat pe cei ce nu au mărturisit (credința)²⁶, încit s-a făcut multă bucurie mamei fecioare (Bisericii), fiindcă, pe cei ce i-a lepădat ca morți, i-a reprimit ca vii.

46. Căci prin aceia (prin cei vii), cei mai mulți din cei ce negaseră (că sunt creștini) și-au revenit, s-au renăscut, s-au înfilăcănat și au învățat să mărturisească, încit, înviind din nou și întărindu-se, s-au prezentat la scaunul de judecată, îndreptați fiind de Dumnezeu Cel iertător, care nu vrea moartea păcătosului, ci (întoarcerea lui) spre pocăință²⁷ —, ca să fie interogați din nou.

47. A răspuns, deci, împăratul (Marcu Aureliu) (161—180), că cei ce au mărturisit (că sunt creștini) să fie chinuiți, iar cei ce vor nega să fie eliberați. Iar începând să se celebreze sărbătoarea țării de aici (deoarece la aceasta venea mulțime mare de oameni, dintre toate neamurile), au fost aduși la scaunul de judecată, ca la o reprezentație teatrală, și fericii (martiri), spre a face plăcere mulțimilor. De aceea (guvernatorul) i-a judecat din nou, și celor care au arătat că au cetățenia romană, li s-au tăiat capetele, iar pe ceilalți i-a trimis la fiare.

48. Iar Hristos a fost preamărit cu putere de cei ce au tăgăduit la început, căci atunci ei au mărturisit (că sunt creștini), împotriva așteptării păgânilor. Aceștia au fost judecați aparte, ca și cum ei vor putea fi eliberați, dar, mărturisind, au fost adăugați la grupul martirilor. Au rămas, însă, în afară (necercetați), cei care n-au avut niciodată vreo urmă de credință, nici înțelesul hainei de nuntă²⁸, nici cunoașterea friciei de

25. II Pt. 1, 8.

26. II Cor. 2, 7 ; Col. 3, 13.

27. Iez. 18, 23 ; II Pt. 3, 9 ; I Tim. 2, 4.

28. Mt. 22, 11—12.

Dumnezeu²⁹, adică fiii pierzării³⁰, aceia care și prin împotrivirea lor, blesteamă calea (vieții).

49. Iar toți ceilalți au rămas în Biserică. Și fiind ei interogați, un oarecare Alexandru, frigian de neam, medic prin știință, care a petrecut mulți ani în Galia, cunoscut aproape de toți pentru dragostea lui față de Dumnezeu și pentru îndrăzneala cuvântului³¹ (căci nu era lipsit de har apostolic), fiind de față la scaunul de judecată și indemnindu-i pe aceștia prin semne de aprobare la mărturisire, ca și cum i-ar naște din nou în dureri³², a fost văzut de cei din jurul scaunului de judecată.

50. Înfuriindu-se mulțimile pentru faptul că cei ce negaseră mai înainte, acum au mărturisit (că sunt creștini), au strigat împotriva lui Alexandru că el a făcut aceasta. Iar guvernatorul i-a poruncit să se înfățișeze, și, întrebîndu-l cine este, spunând că el este «creștin», s-a înfuriat și l-a condamnat la fiare, iar a doua zi a intrat împreună cu Attalus (în amfiteatrul). Căci și pe Attalus, pentru a plăcea mulțimii, guvernatorul l-a condamnat din nou la fiare.

51. Iar ei, trecînd în amfiteatrul prin toate instrumentele născocite pentru chinuri, au îndurat lupta cea mare și, la sfîrșit, li s-au tăiat capetele. În tot acest timp, Alexandru nici n-a gemut, nici n-a murmurat, ci vorbea în inima sa cu Dumnezeu.

52. Iar Attalus, cînd a fost pus pe scaunul de fier înroșit, îndată ce s-a răspîndit miros de carne friptă din trupul lui, a zis către mulțime, în limba latină : «Iată ce înseamnă să măncîci oameni, ceea ce faceți voi. Noi nici nu mîncăm oameni și nici nu facem ceva rău». Fiind întrebat, ce nume are Dumnezeu, el a răspuns : «Dumnezeu nu are nume, ca omul».

53. După toate acestea, în ultima zi a luptei cu fiarele, Blandina a fost adusă din nou împreună cu Ponticus (fratele ei), un copil de cincisprezece ani. Deși ei au fost duși în fiecare zi să vadă chinurile celorlalți, ca să-i silească să jure pe idolii lor, pentru că ei s-au împotrivit cu stătornicie și i-au luat în rîs pe cei ce stăruiau că ei să se lepede de credință (creștină), s-a înfuriat mulțimea contra lor, fără să-i fie milă de vîrsta copilului și nici să se rușineze de tînăra fecioară.

54. I-au supus pe ei la toate grozăviile și i-au trecut prin tot felul de chinuri, silindu-i pe rînd să jure pe zei, dar n-au reușit să facă aceasta. Căci Ponticus era într-adevăr încurajat și întărit de sora sa.

29. Rom. 2, 24; Ps. 110, 10; Iov 28, 28; Pilde 9, 10.

30. In. 17, 12; II Tes. 2, 3.

31. Fapte 4, 29—31.

32. Gal. 4, 19.

încit și păginii au văzut că ea este aceea care-l îndeamnă și-l întărește ; iar el, răbdind cu vitezie toate chinurile, și-a dat sufletul.

55. Iar fericita Blandina, cea din urmă dintre toți, întocmai ca o mamă vitează care-și îndeamnă copiii (la luptă) și i-a dus victorioși în fața împăratului, trecind și ea prin toate luptele copiilor, s-a grăbit spre aceștia³³, bucurându-se și veselindu-se de sfîrșitul ei, ca și cum era cheamată la ospățul de nuntă și nu spre a fi aruncată fiarelor.

56. După biciuiri, după fiare și grătar, la urmă, fiind pusă într-o plasă, a fost aruncată unui taur și, fiind asvîrlită în sus de mai multe ori de animal, ea n-a simțit nimic din cele întimplăte, avînd speranța și aşteptarea celor crezute și vorbirea cu Hristos ; apoi i s-a tălat și ei capul. Păginii însăși au mărturisit că niciodată la ei n-a suferit o femeie atîtea și aşa de crude chinuri.

57. Dar nici aşa nu s-a săturat furia și cruzimea lor față de sfinți (creștini). Căci aceste triburi sălbaticе și barbare³⁴, erau neîncetat tulburate de fiara cea îngrozitoare (diavolul), încit mânia lor a pus din nou o stăpînire deosebită asupra trupurilor (martirilor).

58. Ei nu s-au rușinat, văzînd că au fost învinși, pentru că nu au o judecată omenească, ci mai mult s-a aprins mânia lor, ca la o fieră ; iar guvernatorul și poporul arătau față de noi aceeași nedreaptă ură, ca să se plinească Scriptura : «*Cel nelegiuit să mai facă nelegiuri, iar cel drept să fie și mai drept*» (Dan. 12, 10 ; Apoc. 22, 11).

59. Intr-adevăr, pe cei ce au murit sufocați în închisoare, i-au aruncat la ciîni, păzindu-i cu grija noaptea și ziua ca să nu fie cineva înmormântat de noi ; au expus atunci la vedere și resturile rămase de la fiare și de la foc, fie bucățile sfîșiate, fie resturile arse ; iar capetele celor lățti, împreună cu trupurile lor sfîrtecate, lăsate, de asemenea, neîngropate, le-au păzit cu gardă de soldați zile de-a rîndul.

60. Si unii murmurau și scrișneau din dinți contra acestor resturi³⁵, căutînd să primească de la ei vreo pedeapsă și mai mare ; alții, însă, rîdeau și-si băteau joc, mărind totodată pe idolii lor, care au adus martirilor această pedeapsă ; alții mai măsurăți, părind întrucîtva că suferă împreună cu ei, ocărau, zicînd : «Unde este Dumnezeul lor și la ce le-a servit religia pe care au preferat-o în locul vieții lor ?».

61. La ei se afla această deosebire de păreri, dar noi ne aflam într-o mare durere, pentru că nu puteam să îngropăm în pămînt trupurile martirilor. Căci nici noaptea nu ne servea la aceasta, nici banii nu-i

33. II Mac. 7, 21—23 ; 27—29, 41.

34. Odiseea, VII, 206 : ἄγρια φύλα... Texte établi et traduit par V. Berard, L'Odysée, Tome I : Chants I—VII, Collection des Universités de France, Paris, 1962, p. 191.

35. Fapte 7, 54.

ispiteau (pe soldați), nici rugămintile noastre nu-i înduioșau, păzindu-i în tot chipul, ca și cum ar dobîndi un mare cîștig, lăsindu-i fără mormînt.

62. (Pe lîngă acestea, după altele, ei spun următoarele) :

Așadar, trupurile martirilor au fost batjocorite în tot chipul și lăsate în aer liber șase zile și, după aceea, fiind arse și prefăcute în cenușă, aceasta a fost aruncată de nelegiuți în fluviul Ron, care curge prin apropiere, ca să nu mai rămînă nici un rest din ele pe pămînt.

63. Ei au făcut aceasta, socotind că ar putea învinge pe Dumnezeu și că martirii vor fi lipsiți de o nouă naștere, pentru că ziceau ei, «să nu mai aibă speranță în viață, datorită căreia erau convinși că introduc la noi o credință străină și nouă, disprețuiesc chinurile și sunt gata să meargă la moarte cu bucurie; să vedem acum dacă vor invia și dacă Dumnezeul lor poate să-i ajute să scape din miinile noastre».

II.

Eusebiu continuă astfel :

1. Acestea și cele arătate către împăratul despre care am vorbit (Marcu Aureliu), s-au întîmplat Bisericilor lui Hristos, după care trebuie să judecăm cu mintea și cele săvîrșite în celealte provincii (ale Imperiului). Dintre acestea, se cuvine să arătăm din aceeași scrisoare și cîteva părți prin care se descrie bunătatea și iubirea de oameni a martirilor arătați, cu propriile lor cuvinte.

2. Acești martiri au devenit în cea mai mare măsură următorii și imitatorii lui Hristos, Cel care «fiind în chipul lui Dumnezeu, nu răpire a socotit a fi întocmai cu El» (Filip. 2, 6), dar, deși se aflau în așa de mare slavă, mărturisind (că sunt creștini) nu o dată, nici de două ori, ci de multe ori, fiind sfîșiați de fiare și având în jurul trupului arsuri, semne și răni, nu numai că nu s-au numit pe ei însiși *martiri*, ci nu ne-au îngăduit nici nouă să ne adresăm lor cu acest nume, ci, dacă vreodată cineva dintre noi îi numea astfel prin scris sau prin cuvînt, ei ne mustrau cu asprime.

3. Căci ei dădeau cu bucurie numele de martir lui Hristos, credinciosului și adevăratului mărturisitor, Cel dintii născut din morți și începătorul vieții în Dumnezeu³⁶. Și, amintind de martirii care și-au dat sufletul prin chinuri, ziceau : «Aceia sunt, într-adevăr, martiri, pe care Hristos i-a învrednicit să-i ia la Sime prin mărturisire, pecetluind cu moartea mucenia lor, iar noi suntem mărturisitori mici și smeriți».

Cu lacrimi rugau ei pe frați, având nevoie ca aceștia să facă rugăciuni neconitenite pentru sfîrșitul lor.

36. *Fapte* 3, 15 ; *Apoc.* 3, 14 ; 1, 5 ; *Col.* 1, 18.

4. Ei arătau prin fapte puterea mărturisirii lor, având multă îndrăzneală față de păgini, făceau cunoscută buna lor purtare prin răbdare, curaj și statornicie și se lipseau să primească de la frați numele de martiri, plini de frica de Dumnezeu.

5. Și îndată după cîteva fapte arătate pe scurt, ei spun :

Se smereau pe ei însiși sub mîna cea puternică a lui Dumnezeu, prin care sănt înălțați acum cu putere³⁷; atunci ei au apărut pe toți, dar n-au condamnat pe nimeni; au dezlegat pe toți și n-au legat pe nimeni³⁸; iar pentru cei ce i-au făcut să sufere chinuri grozave, s-au rugat ca Ștefan martirul desăvîrșit: «Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta»³⁹. Căci dacă el se ruga pentru cei ce-l ucideau cu pietre, cu atât mai mult s-a rugat pentru frați.

6. Și îndată, după altele, ei spun : Aceasta a fost și lupta lor cea mare împotriva diavolului ; prin dragoste adevărată de frați, ca pe cei ce fuseseră înghițiti, pe care fiara îi socotea mai înainte căzuți, să-i dea afară vii. Ei nu se lăudau⁴⁰ împotriva celor căzuți, ci, din cele ce aveau din belșug, ajutau pe cei săraci, având față de ei iubire de mamă, vârsind multe lacrimi pentru ei către Tatăl.

7. Ei au cerut viață și li s-a dat⁴¹ și au împărtășit-o și celor de aproape, care s-au întors spre Dumnezeu întru toate biruitori. Iubind totdeauna pacea și dăruind totdeauna pacea, ei au plecat în pace la Dumnezeu, fără să lase mamei (Bisericii) suferință, nici dezbinare și război între frați, ci bucurie, pace, înțelegere și iubire.

8. Este folositor să se arate acestea și cele privitoare la dragostea fericitorilor martiri față de cei căzuți dintre frați, din cauza purtării neomenești și nemiloase a celor ce s-au arătat după acestea fără îndurare față de membrii lui Hristos.

INDICE SCRIPTURISTIC *

Facere, 3, 15 — I, 42, 67	110, 10 — I, 48, 69.
Iov, 28, 28 — I, 48, 69.	Pilde, 9, 10 — I, 48, 69.
Isaia, 27, 1 — I, 42, 67.	II Macabei, 7, 21—23 — I, 55, 70.
53, 2, 5 — I, 23, 64.	27—29, 41 — I, 55, 70.
Iezekiel 18, 23 — I, 46, 68.	Matei, 16, 19 — II, 5, 72.
Daniel, 12, 10 — I, 58, 70.	22, 11—12 — I, 48, 68.
Psalmi, 20, 4 — II, 8, 72.	23, 12 și 28, 18 — III, 5, 72.
44, 14—15 — I, 35, 66.	Luca I, 6 — I, 9, 62.

37. Mt. 23, 12; Lc. 14, 11 și 28, 14; Iac. 4, 6 și 10; I Pt. 5, 6.

38. Mt. 16, 19 și 28, 18; In. 20, 23.

39. Fapte 7, 60; comp. Lc. 23, 34.

40. Gal. 6, 4.

41. Ps. 20, 4.

* Cifra română se referă la capitol, a doua cifră, arabă, la paragraf, iar ultima indică pagina. Numerele cu două cifre arabe, între p. 53—60, indică pagina.

- 14, 11 și 28, 14 – II, 5, 72.
 23, 34 – III, 5, 72.
 Ioan, 7, 38 – I, 22, 64.
 15, 13 – I, 10, 62.
 16, 2 – I, 15, 63.
 17, 12 – I, 48, 69.
 19, 34 – I, 22, 64.
 20, 23 – II, 5, 72.
 Fapte, 3, 15 – II, 3, 71.
 4, 29–31 – I, 49, 69.
 7, 54 – I, 15, 63.
 7, 54 – I, 60, 70.
 7, 60 – II, 5, 72.
 15, 29 – I, 26, 65.
 18, 25 – I, 9, 62.
 Romani, 2, 24 – I, 48, 69.
 8, 18 – I, 6, 62.
 12, 11 – I, 9, 62.
 13, 14 – I, 42, 67.
 I Corinteni, 4, 9 – I, 40, 67.
 III Corinteni, 2, 7 – I, 45, 68.
 2, 14 – I, 29, 65.
- 2, 15 – I, 35, 66.
 Galateni, 3, 27 – I, 42, 67.
 4, 19 – I, 49, 69.
 6, 4 – II, 6, 72.
 Filipeni, 2, 6 – II, 2, 71.
 Coloseni, 1, 18 – II, 3, 71.
 3, 13 – I, 45, 68.
 I Tesalonicieni, 2, 8 – I, 10, 62.
 II Tesalonicieni 2, 3 – I, 48, 69.
 I Timotei, 1, 16 – I, 23, 64.
 2, 4 – I, 46, 68.
 3, 15 – I, 6, 61.
 6, 13 – I, 30, 66.
 Evrei, 10, 33 – I, 6, 62.
 10, 33 – I, 40, 67.
 Iacob, 4, 6 și 10 – II, 5, 72.
 I Petru, 5, 6 – II, 5, 72.
 II Petru, 1, 8 – I, 45, 68.
 3, 9 – I, 46, 68.
 I Ioan, 3, 16 – I, 10, 62.
 Apocalipsă 3, 14 – II, 3, 71.
 22, 11 – I, 58, 70.

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC

A

- Acuzație, -tii, 56.
 Adevăr, I, 43, 68.
 Admirăția, 55, 57.
 Aemilia, martiră, 54.
 Aer, 58 ; I, 62, 71.
 Ajutor, I, 28, 65 ; I, 32, 66.
 Albina, martiră, 54.
 Alcibiades, martir, 54.
 Alexandru din Frigia, medic și martir numit și Alexandru din Lugdun (Lyon), 54, 59 ; I, 49, 69 ; I, 50, 69 ; I, 51, 69.
 Alinare, I, 19, 64.
 Alumna, martiră, 54.
 Amfiteatru, 55, 57 ; I, 37, 67 ; I, 38, 67 ; I, 44, 68 ; I, 50, 69 ; I, 51, 69.
 Amintire, 59.
 An, ani, 54, 57, 58 ; I, 49, 69.
 Animal, 56 ; I, 26, 65 ; I, 56, 70.
 Antichitatea creștină, 58.
 Antonia, martiră, 54.
 Apa vietii, I, 22, 64.
 Apă, I, 1, 61.
 Apărare, I, 10, 62.
 Apărător, I, 10, 62.
 Apostasie, adică lepădarea credinței creștine, 57.
 Apreciere, 55.
 Aprilie, 59.
 Aproapele, I, 9, 67.
 Aprobare, I, 49, 69.
 Apropiere I, 31, 66 ; I, 62, 71.
 Ardoare, 59.

- Arescius, martir, 54.
 Arestartare, -ri, 53, 55, 56 ; I, 33, 66.
 Arsură, -uri, II, 2, 71.
 Aruncări cu pietre, 55 ; I, 7, 62.
 Asia Mică, 53.
 Asia proconsulară, provincie romană, 53, 54.
 Asprime, II, 2, 71.
 Așteptare, I, 24, 65 ; I, 45, 68 ; I, 48, 68 ; I, 56, 70.
 Atingere, I, 24, 65.
 Atleți, I, 19, 64 ; I, 36, 67 ; I, 42, 67.
 Attalus din Pergam, martir în Lugdun (Lyon), 54, 55, 56 ; I, 17, 63 ; I, 37, 67 ; I, 43, 68 ; I, 44, 68 ; I, 50, 69 ; I, 52, 69.
 August (luna), 53, 55, 58, 59.
 Aur, I, 35, 66.
 Aurelian, împărat roman, 58.
 Autenticitate, 58.
 Autor, 54, 59.
 Autorități, 54.
 Avere, 57.
- B**
- Banii, I, 61, 70.
 Batjocură, 58.
 Băi, 55 ; I, 5, 61.
 Bărbăti, 53.
 Bărbătie, 55 ; I, 7, 62.
 Bătrâni, 54.
 Belșug, II, 6, 72.
 Bibliotheca hagiographica Graeca, 59.
 Bibliotheca hagiographica Latina, 59.
 Biblis, martir, 54.

- Bice, I, 38, 67.
 Biciuiri, I, 56, 70.
 Biruitori, II, 7, 72.
 Biserică, biserici, 55, 56, 57; I, 2, 61; I, 13, 63; I, 49, 69; II, 1, 71; II, 7, 72.
 Biserica din Lyon, 53, 59.
 Biserica Romei, 54.
 Biserica din Vienna, 53, 55.
 Bisericile din Asia și Frigia, 53.
 Blandina (Blandiana), martiră, 54, 56, 57, 59; I, 17, 63; I, 18, 64; I, 19, 64; I, 37, 67; I, 41, 67; I, 53, 69; I, 55, 70.
 Blasfemie, -ii, I, 16, 63; I, 25, 65.
 Blasfemator, -ri, I, 26, 65.
 Boală, I, 29, 65.
 Bucată, -ti, I, 59, 70.
 Bucurie, 57; I, 11, 63; I, 34, 66; I, 35, 66; I, 45, 68; I, 63, 71; II, 3, 71; II, 7, 72.
 Bunătate, II, 1, 71.
 Bunăvoiință, I, 10, 62.
 Butuc, -ci, I, 27, 65.
- C**
- Calea vieții, I, 48, 69.
 Calitate, 53.
 Cap, capete, 57; I, 40, 67; I, 47, 68; I, 51, 69; I, 56, 70; I, 59, 70.
 Capitală, 53.
 Carne friptă, 56; I, 38, 67; I, 52, 70.
 Cartier, 57.
 Casă, -se, 55; I, 5, 61.
 Cauză, I, 18, 64; I, 21, 64; I, 29, 65; I, 37, 67.
 Caznă, -ne, I, 20, 64.
 Căutare, 57.
 Căzuți (lapsi), I, 13, 63; II, 6, 8, 72.
 Cenușă, 58; I, 62, 71.
 Cel dintii născut din morți, II, 3, 71.
 Cerere, I, 10, 62.
 Cetățean roman, 55, 56.
 Cetățenia romană, 56, 57; I, 47, 68.
 Chinuire, I, 24, 65; I, 26, 65.
 Chin, chinuri, 54, 55, 56, 57, 58; I, 6, 62; I, 14, 63; I, 16, 63; I, 18, 64; I, 20, 64; I, 24, 65; I, 27, 65; I, 33, 66; I, 34, 66; I, 38, 67; I, 51, 69; I, 53, 69; I, 54, 69; I, 56, 70; I, 63, 71; II, 3, 71; II, 5, 72.
 Chinuitor, -ri, I, 21, 64.
 Chip, -uri, I, 38, 67; I, 42, 67.
 Chipul lui Dumnezeu, II, 2, 71.
 Cinste, 55.
 Civilizația greco-romană, 58.
 Cline, cini, I, 59, 70.
 Cîmpul de luptă, I, 1, 61.
 Ciștid, I, 61, 72.
 Clasă, -e, socială, -e, 54.
 Coasta lui Hristos, I, 22, 64.
 Cohortă urbană, 55.
 Colin, J., istoric francez, 58.
 Comminius, martir, 54.
- Comunitate, -ți, 42; I, 32, 66.
 Concilium, trium Galliarum, 53.
 Condamnare, -ri, 63.
 Condamnări la fiare, 56.
 Condamnări la moarte, 56.
 Condamnărat, -ti, 57.
 Conferință administrativă, 53.
 Conquirendi non sunt, text, din rescrip-
tul lui Traian din 111—112, referitor
la creștini, 46.
 Conștiință, I, 34, 66; I, 43, 68.
 Convertire, -ri, 53.
 Copil, copii, 56; I, 26, 65; I, 53, 69; I,
55, 70.
 Copilandru, -i, 54, 57.
 Coroană, I, 36, 67.
 Cornelius, martir, 54.
 Credincios, -și, I, 41, 67.
 Credință, 54, 56, 57; I, 3, 61; I, 11, 63;
I, 12, 63; I, 33, 66; I, 34, 66; I, 45,
68; I, 48, 68; I, 53, 69; I, 63, 71.
 Creștini, -ni, 53, 54, 55, 56, 57, 58; I, 6,
61; I, 8, 62; I, 10, 62; I, 11, 62; I,
13, 62; I, 17, 63; I, 19, 64; I, 20, 64;
I, 25, 65; I, 26, 65; I, 33, 66; I, 35,
66; I, 39, 67; I, 44, 68; I, 46, 67; I,
47, 68; I, 48, 68; I, 50, 69; II, 2, 71.
 Creștini gallo-romani, 55.
 Crime, 55; I, 35, 66.
 Cruce, I, 41, 67.
 Cruzime, 58; I, 9, 62; I, 28, 65; I, 57, 70.
 Culoare, -ri, I, 36, 67.
 Cultul zeiței Roma și al împăratului, 55.
 Cunoaștere, I, 48, 68.
 Cunună, I, 36, 67; I, 38, 67.
 Cununa nemuririi, I, 36, 67; I, 42, 67.
 Curaj, 54, 56, 57; I, 18, 64; I, 35, 66; II,
4, 72.
 Cuvînt, cuvinte, I, 2, 61; I, 15, 63; I, 20,
64; I, 39, 67; I, 49, 69; II, 1, 71.
- D**
- Delegat, -ți, 53, 59.
 Demnitate, 56.
 Denunț, -turi, 57.
 Denunțător, -tori, 57.
 Deosebire, I, 7, 62.
 Deosebire de păreri, I, 61, 70.
 Desăvîrsire, I, 9, 62.
 Dezbinare, II, 7, 72.
 Diavol, I, 5, 61; I, 14, 63; I, 23, 64; I,
25, 65; I, 27, 65; I, 35, 66; I, 42, 67;
I, 57, 70; II, 6, 72.
 Dimineață, I, 18, 64.
 Dinte, -ti, I, 60, 70.
 Dioclețian, împărat roman, 58.
 Distracție, I, 37, 67.
 Doctrină, 55.
 Document, 58.
 Domnie, 55.

- Domnul, I, 3, 61; I, 9, 62; I, 15, 63; I, 28, 65; II, 5, 72.
 Dorință, I, 29, 65.
 Dragoste, 59; I, 17, 63; I, 23, 64; I, 49, 69; II, 6, 72; II, 8, 72.
 Dragostea de Hristos, 59; I, 34, 66.
 Dragostea față de Dumnezeu, I, 49, 69.
 Dragostea de frați, II, 6, 72.
 Drept, -ti, I, 57, 70.
 Duhul (omului), 54; I, 9, 62; I, 29, 65.
 Duhul (Sfint), I, 10, 62.
 Duhul Tatălui, I, 34, 66.
 Dumnezeu, 55, 58; I, 5, 61; I, 6, 61; I, 9, 62; I, 15, 63; I, 27, 65; I, 32, 65; I, 48, 69; I, 49, 69; I, 51, 69; I, 52, 69; I, 60, 70; I, 63, 71; II, 2, 3, 71; II, 5, 7, 72.
 Dumnezeul creștinilor, I, 31, 66.
 Dumnezeul Cel iertător, I, 46, 68.
 Dumnezeu Tatăl, I, 3, 61.
 Dumnezeul Cel viu, I, 41, 67.
 Durată, I, 20, 64.
 Dureri, dureri, I, 11, 63; I, 49, 69; I, 61, 70.
 Dușmani, 55; I, 7, 62.
 Duumviri iure dicundo (= magistrații orașului), 56.
- E**
- Efes, oraș, capitala provinciei romane, Asia proconsulară, 53.
 Elpenipsa, martiră, 54.
 Epagathus Vettius, martir, 54, 55.
 Episcop, 59.
 Episcopia Lugdunului, I, 29, 65.
 Erezia montanistă, 59.
 Eroism, 57.
 Eusebiu de Cezareea, istoric bisericesc, 53, 54; II, 1, 71.
 Executare, -ri, 57.
 Existență, 56.
- F**
- Fapt, -te, 56; I, 14, 63; I, 32, 55; I, 50, 69; II, 4, 72; II, 5, 72.
 Față, fețe, I, 35, 66; I, 49, 69; I, 55, 70.
 Făcători de rele, I, 33, 66.
 Fecioară, 57; I, 53, 69.
 Femeie, femei, 54, 57; I, 25, 65; I, 56, 70.
 Fiare (sălbaticice), 54, 56, 57, 58; I, 37, 67; I, 38, 67; I, 41, 67; I, 42, 67; I, 47, 68; I, 50, 69; I, 53, 69; I, 55, 70; I, 56, 70; I, 57, 70; I, 59, 70; II, 2, 71.
 Fiara (diavolul), II, 6, 72.
 Fiara cea îngrozitoare (diavolul), I, 57, 70.
 Fier înroșit, 56; I, 38, 67; I, 52, 69.
 Fiii pierzării, I, 48, 69.
- Ființă, I, 13, 63.
 Filozof, 57.
 Fire, I, 20, 64.
 Floare, flori, I, 36, 67.
 Fluviu, 58; I, 62, 71.
 Foc, I, 59, 70.
 Focul (Gheenei), I, 26, 65.
 Folos, I, 33, 66.
 Folosire, I, 24, 65.
 Fond, 58.
 For, I, 8, 62.
 Formă, I, 41, 67.
 Fotonius, martir, 54.
 Fourvière, cartier în Lyon, 57.
 Franță, I, 3, 61.
 Frate, frați, 54, 58; I, 3, 61; I, 9, 62; I, 10, 62; I, 42, 67; I, 53, 69; II, 3, 5, 6, 7, 8, 71—72.
 Frică, I, 24, 65; II, 4, 72.
 Frică de Dumnezeu, I, 48, 68; II, 4, 72.
 Frigia, provincie romană în Asia proconsulară, 53, 54, 55.
 Frîu, 57.
 Frumusețe, I, 17, 63.
 Furie, I, 11, 63; I, 17, 63; I, 57, 70.
- G**
- Galia, 53, 56; I, 1, 61; I, 49, 69.
 Galitia, provincie romană din Asia Mică, 58.
 Geminus, martir, 54.
 Gamite, martir, 54.
 Gardă de soldați, I, 59, 70.
 Gaură, I, 27, 65.
 Gheena, I, 26, 65.
 Gind, I, 35, 66.
 Grata, martiră, 54.
 Grătar, I, 56, 70.
 Gresală, I, 31, 66.
 Grigorie de Tours, 54.
 Grozăvie, -ii, I, 11, 63; I, 27, 65; I, 54, 69.
 Grija, I, 59, 70.
 Grup, 42; I, 26, 65; I, 48, 68.
 Guvernator, 52; 56; I, 10, 62; I, 14, 63; I, 17, 63; I, 21, 64; I, 31, 66; I, 44, 68; I, 47, 68; I, 50, 69; I, 58, 70.
 Guvernatorul Galiei, 42; I, 8, 62.
- H**
- Haină de nuntă, I, 48, 68.
 Har, I, 3, 61; I, 6, 61.
 Har apostolic, I, 49, 69.
 Harul lui Hristos, I, 24, 65.
 Herakleapolis (Sebastopolis), oraș din Pont, 58.
 Hotărire, I, 44, 68.
 Hrană, I, 41, 67.
 Hristos, 53, 54, 59; I, 3, 61; I, 6, 62; I, 17, 63; I, 18, 64; I, 22, 64; I, 23, 64; I, 24, 65; I, 27, 65; I, 29, 65; I, 30,

66 ; I, 32, 66 ; I, 35, 66 ; I, 41, 67 ; I, 42, 67 ; I, 45, 68 ; I, 48, 68 ; I, 56, 70 ; II, 1, 2, 3, 71 ; II, 8, 72.

I

Idol, -li, I, 53, 69 ; I, 60, 70.
Iisus Hristos, I, 3, 61 ; I, 32, 66.
Imitator, -ri, II, 2, 71.
Imperiul roman, 55 ; II, 1, 71.
Inimă, I, 51, 69.
Instrument, -te, I, 51, 69.
Interrogatoriu, 55, 56.
Introducere, 53 ; I, 4, 61.
Ioan, Sfântul Apostol, 53.
Ipoteză, -e, 58.
Îrineu, Sfântul, episcop de Lugdun (Lyon), în Galia, 59.
Istoria bisericească a lui Eusebiu de Cezarea, 54.
Istoric, -ci, 53, 58, 59.
Istorisire, 58 ; I, 4, 61 ; I, 16, 63.
Iubire, I, 9, 62 ; I, 10, 62 ; II, 7, 72.
Iubire față de aproapele, I, 9, 62.
Iubire față de Dumnezeu, I, 9, 62.
Iubire de mamă, II, 6, 72.
Iubirea de oameni, II, 1, 71.
Iulius, martir, 54.
Iunie, 59.
Izvor, 53 ; I, 22, 64.
Izvorul cel ceresc, I, 22, 64.

I

Împărat, 53, 55, 56, 57, 58, 59 ; I, 44, 68 ; I, 47, 68 ; I, 55, 70 ; II, 1, 71.
Impotrivire, I, 48, 69.
Impreunări oedipodeice (ca Oedip, care a trăit cu mama sa, fără să știe), 56 ; I, 14, 63.
Inceput, 53, 54, 56, 58 ; I, 4, 61 ; I, 5, 61 ; I, 48, 68.
Inceputul vieții, II, 3, 71.
Inchidere, -ri, I, 27, 65.
Inchinare lui Dumnezeu, I, 15, 63.
Inchisoare, -ri, 54, 55, 56 ; I, 7, 62 ; I, 27, 65 ; I, 28, 65 ; I, 31, 66 ; I, 42, 67 ; I, 44, 68 ; I, 59, 70.
Îndrăznea Cuvîntului, I, 49, 69 ; II, 4, 72.
Indurare, II, 8, 72.
Înfățare, I, 23, 65 ; I, 24, 65 ; I, 34, 66 ; I, 35, 67.
Îngrijire, I, 28, 65.
Înșelători, I, 35, 66.
Întoarcere, I, 46, 68.
Întrebare, -ări, I, 20, 64.
Întristare, I, 11, 63.
Întuneric, I, 27, 65.
Înțelegere, II, 7, 72.
Înțelesul, I, 48, 68.
Învățătură, -ri, I, 9, 62.
Învățătura creștină, I, 43, 68.

Înviere, 58 ; I, 63, 71.
Învinuire, I, 33, 66.

J

Jafuri, 55 ; I, 7, 62.
Judecată, I, 9, 62 ; I, 46, 68 ; I, 49, 69 ; I, 57, 70.

Julia, martiră, 54.

Julius, martir, 54.

Justa, martiră, 54.

L

Lacrimi, II, 6, 72.

Lanțuri, I, 35, 66.

Laudă, I, 9, 62.

Lealism politic, 55.

Legat imperial, 55, 56 ; I, 8, 62.

Legatus propraetore Augusti, 55.

Legături, 53, 55.

Legislația romană, 57.

Lenevire, I, 45, 68.

Liber, -ri, I, 20, 64.

Libertate, 57.

Limba greacă, 61.

Limba latină, 56 ; I, 20, 64 ; I, 52, 69.

Listă, 54.

Loc, 55 ; I, 5, 61 ; I, 27, 65 ; I, 40, 67 ; I, 60, 70.

Locuitori, -ri, 53.

Lovitură, -uri, I, 18, 54.

Lovituri de bice, I, 38, 67.

Lucru, -uri, I, 25, 65.

Lugdunum (Lyon), 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59 ; I, 1, 61 ; I, 3, 61 ; I, 29, 65.

Luptă, -te, 59 ; I, 11, 63 ; I, 17, 63 ; I, 36, 67 ; I, 37, 67 ; I, 40, 67 ; I, 41, 67 ; I, 42, 67 ; I, 51, 69 ; I, 55, 70 ; II, 6, 72.

Luptă cu fiarele, I, 53, 69.

Luptătoare, I, 18, 64.

Luptător, -ri, I, 17, 63 ; I, 41, 67 ; I, 43, 68.

Lustru, 58.

Lyon, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59.

M

Macarius, martir, 54.

Magistrat, -ii, 55, 56 ; I, 8, 62 ; I, 30, 55.

Magistrații orașului, 56.

Mamă, II, 6, 72.

«Mama fecioară», adică Biserica, 57 ; I, 45,

68 ; II, 7, 72.

Mamă viitează, I, 55, 70.

Mamilia, martiră, 54.

Manifestare, 55.

Marcu Aureliu, filozof și împărat roman, 53, 55, 56, 57, 58, 59 ; I, 47, 68 ; II, 1, 71.

Margine, -ni, I, 35, 66.

Martir, -ri, 53, 54, 58, 59 ; I, 2, 61 ; I, 4, 61 ; I, 10, 62 ; I, 11, 62 ; I, 16, 63 ; I, 18, 64 ; I, 24, 64 ; I, 26, 65 ; I, 27, 65 ;

- I, 45, 68; I, 47, 68; I, 57, 70; I, 60, 70; I, 61, 70; I, 62, 71; I, 63, 71; II, 1, 2, 3, 71; II, 4, 5, 8, 72.
- Martirul, 53, 54, 56, 58; I, 6, 62.
- Martori oculari, 58.
- Martyrologium Hieronymianum, 59.
- Materna, martiră, 54.
- Maturus, neofit — de curind botezat, martir, 54; I, 17, 63; I, 37, 67; I, 38, 67.
- Măriime, I, 4, 61; I, 20, 64.
- Mărire, I, 3, 61.
- Mărturie, -ii, 53, 57; I, 23, 64.
- Mărturisire, I, 11, 63; I, 19, 64; I, 22, 64; I, 30, 66; I, 39, 67; I, 49, 69; II, 3, 71; II, 4, 72.
- Mărturisitor, I, 43, 68; II, 3, 71.
- Măsură, I, 15, 63.
- Medic, I, 49, 69.
- Membru, -re, I, 24, 65.
- Membrii lui Hristos, II, 8, 72.
- Mers, I, 34, 66.
- Metropolă, -le, I, 1, 61.
- Mielul (Iisus Hristos), I, 10, 62.
- Milă, I, 31, 66; I, 37, 67; I, 45, 68; I, 53, 69.
- Milostivire, I, 32, 66.
- Minte, II, 1, 71.
- Minune, -ni, I, 23, 64.
- Mireasă, I, 35, 66.
- Mireasma lui Hristos, I, 35, 66.
- Miros de carne friptă, 56; I, 38, 67; I, 52, 69.
- Mișcarea montanistă, 55.
- Mînă, mîini, I, 24, 65; I, 31, 66; I, 63, 71.
- Mîna cea puternică a lui Dumnezeu, II, 5, 72.
- Mîngîietor, I, 10, 62.
- Mînie, I, 4, 61; I, 15, 63; I, 57, 70.
- Mîntuire, I, 3, 61.
- Moarte, I, 45, 68; I, 63, 71; II, 3, 71.
- Moarte martirică, 54.
- Moment, I, 11, 62; I, 26, 65.
- Monument, -te, 58.
- Mormint, I, 61, 71.
- Mort, morți, 57; I, 45, 68.
- Mucenicie, I, 11, 63; I, 29, 65; I, 34, 66; I, 36, 67; II, 3, 71.
- Mulțime, 55; I, 7, 62; I, 17, 63; I, 30, 66; I, 40, 67; I, 43, 68; I, 50, 69; I, 52, 69; I, 53, 69.
- N**
- Narratio — istorisire, 58.
- Năstere, 58; I, 63, 71.
- Neam, I, 10, 62; I, 20, 64; I, 47, 68; I, 49, 69.
- Necredință, I, 9, 62.
- Nelegiuire, I, 9, 62; I, 31, 66; I, 58, 70.
- Nelegiuit, -ti, I, 24, 64; I, 62, 71.
- Nemurire, I, 36, 67.
- Neofit, -ti, creștin de curind botezat, 54.
- Neoprofetism, 55.
- Nesiguranță, I, 12, 63.
- Nevoie, I, 18, 64; II, 3, 71.
- Noapte, I, 59, 70; I, 61, 70.
- Număr, 56; I, 10, 62; I, 11, 63; I, 13, 63.
- Nume, 54, 56; I, 20, 64; I, 35, 66; I, 52, 69; II, 2, 71; II, 4, 72.
- Nuntă, 57; I, 35, 66; I, 48, 68; I, 55, 70.
- O**
- Obicei, 53.
- Ocazie, 53, 55.
- Ochi, I, 35, 66; I, 41, 67.
- October, martir, 54.
- Oedip, 56; I, 14, 63.
- Oficiu, 57.
- Om, oameni, 56; I, 14, 63; I, 17, 63; I, 20, 64; I, 26, 65; I, 28, 65; I, 47, 68; I, 52, 69; II, 1, 71.
- Opinie, 58.
- Origine, 54, 55.
- Oras, orașe, 53, 56; I, 2, 61; I, 20, 64.
- Orori, 55.
- Osindirea veșnică, I, 42, 67.
- Ospăt, de nuntă, 57; I, 55, 70.
- Ospețe thiestice (— păgâni acuzau pe creștini că și mânincă copiii), 56; I, 14, 63.
- Q**
- Quarta, martiră, 54.
- P**
- Pace, I, 3, 61; II, 7, 72.
- Paraclet, I, 10, 62.
- Parfum, I, 35, 66.
- Parte, părți, 53, 55, 56, 57; I, 24, 64; II, 1, 71.
- Patrologi, 59.
- Păcat, II, 5, 72.
- Păcătos, -și, I, 46, 68.
- Păgân, -ni, 55, 56, 57, 58; I, 4, 61; I, 14, 63; I, 20, 64; I, 35, 66; I, 37, 67; I, 39, 67; I, 48, 68; I, 54, 69; I, 56, 70; II, 4, 72.
- Pămînt, I, 61, 70; I, 62, 71.
- Părere, 58; I, 61, 70.
- Părtășie, I, 41, 67.
- Păstorie, I, 29, 65.
- Pedeapsă, -se, I, 6, 62; I, 12, 63; I, 24, 65; I, 60, 70.
- Pedeapsă vremelnică, I, 26, 65.
- Ptdeapsă vremelnică, I, 26, 65.
- Pergam, oraș din provincia romană Asia proconsulară, 54, 55, 56.
- Persecuție, 53, 55, 58; I, 4, 61.
- Persecutor, -ri, 56.
- Philominus, martir, 54.
- Piată, -te, 55; I, 5, 61.
- Piatră, -re, II, 5, 72.

- Picior, -re, I, 27, 65 ; I, 31, 66.
 Pierzare, I, 48, 69.
 Pildă, I, 23, 64.
 Plasă, I, 56, 70.
 Plăcere, I, 47, 68.
 Plăci înroșite de aramă, I, 21, 64.
 Plinătatea iubirii, I, 10, 62.
 Pocăință, I, 46, 68.
 Podoabă I, 35, 66.
 Pompeia, martiră, 54.
 Pont, provincie romană din Asia Mică, 58.
 Ponticus, martir, 54, 57 ; I, 53, 69, I, 54, 69.
 Popor, 57 ; I, 8, 62 ; I, 38, 67 ; I, 44, 68 ; I, 58, 70.
 Populație, 53, 54, 55.
 Pornirea celui rău, I, 6, 62 ; I, 21, 64.
 Poruncă, -ci, I, 9, 62.
 Posthumiana, martiră, 54.
 Potinus, episcop de Lugdunum (Lyon), martir și sfint, 54, 59 ; I, 29, 65.
 Povestire, 58.
 Preot, 59.
 Prevedere, -ri, 56.
 Prilej, I, 37, 67.
 Primire, 57.
 Primus, martir, 54.
 Priveliște, I, 40, 67.
 Problemă, 55, 59.
 Propraetor, 53 ; I, 9, 62.
 Protivnicul (diavolul), I, 5, 61 ; I, 23, 64 ; I, 38, 67 ; I, 42, 67.
 Provincie, -ii, 53 ; II, 1, 71.
 Pumn, pumni, I, 31, 66.
 Punerea picioarelor în butuci, I, 27, 65.
 Punerea pe scaunul de fier înroșit, I, 38, 67.
 Puntare, II, 4, 8, 72.
 Putere, -ri, 55 ; I, 5, 61 ; I, 8, 62 ; I, 19, 64 ; I, 30, 66 ; I, 48, 68 ; II, 4, 5, 72.
 Putință, I, 24, 65.
- R**
- Rană, răni, I, 23, 64 ; I, 31, 66 ; II, 2, 71.
 Rang social, 56.
 Răbdare, I, 6, 61 ; I, 27, 65 ; I, 39, 67 ; I, 45, 68 ; II, 4, 72.
 Răniri, 55 ; I, 7, 61.
 Răspuns, 56, 57.
 Rău, 56 ; I, 6, 61 ; I, 52, 69.
 Război între frați, II, 7, 72.
 Războinici, 55 ; I, 7, 62.
 Realitate, 58.
 Reîntoarcere, 54.
 Religie, I, 60, 70.
 Religia romană, 54.
 Reluare I, 19, 64.
 Repaos, I, 19, 64.
 Reprezentant, 55.
 Reprezentare, I, 47, 68.
 Rescriptul lui Traian, 56, 57.
 Respect, 55 ; I, 31, 66.
- Rest, -uri, I, 59 ; 70 ; I, 60, 70 ; I, 62, 71.
 Rinduială, I, 32, 66.
 Ris, -ul, I, 53, 69.
 Rivnă, 55 ; I, 9, 62 ; I, 11, 63 ; I, 29, 66.
 Rochie, I, 35, 66.
 Rodone, martir, 51.
 Roma, 55, 59.
 Roman, -ni, 53 ; I, 44, 68.
 Ron, fluviu în Gallia, 53, 58 ; I, 1, 61 ; I, 62, 71.
 Rudenie, I, 15, 63.
 Rugăciune, -ni, I, 41, 67 ; II, 3, 73.
 Rugămintă, I, 61, 71.
 Ruine, ruine, 57.
 Rușine, I, 35, 66.
- S**
- Sacrificiu, 57.
 Sanctus, diaconus, din Vienna, 54, 55 ; I, 17, 63 ; I, 20, 64 ; I, 37, 67 ; I, 38, 67 ; I, 39, 67.
 Satana, I, 16, 63.
 Sărac, -ci, II, 6, 72.
 Sărbătoare, 53, 55.
 Sărbători păgine, 53, 55.
 Scaun de fier înroșit, 56 ; I, 38, 67.
 Scaun de judecată, I, 46, 68 ; I, 47, 68 ; I, 49, 69.
 Sclavă, 54, 56, 57.
 Sclav, sclavi, 53, 54, 56, 57 ; I, 20, 64.
 Scriptură, I, 58, 70.
 Scrisoarea Biserilor din Lugdunum (Lyon) și Vienna către Bisericile din Asia și Frigia, 53, 54, 55, 58, 59 ; I, 2, 61 ; I, 3, 61 ; II, 1, 71.
 Seară, I, 18, 64.
 Sebastopolis-Herakleapolis, oraș din provincia romană Pont, 58.
 Semn, -ne, I, 49, 69 ; II, 2, 71.
 Semne de aprobare, I, 49, 69.
 Serviciu, 56.
 Servii, I, 3, 61 ; I, 5, 61.
 Servitori, I, 14, 63.
 Sfinți (creștini), I, 4, 61 ; I, 14, 63 ; I, 57, 70.
 Sfîrșit, 53, 55, 57 ; I, 36, 67 ; I, 51, 69 ; I, 55, 70 ; II, 3, 71.
 Sfîșierile fiarelor sălbaticice, I, 38, 67.
 Silvius, martir, 54.
 Sistem, 57.
 Singe, 56.
 Singe, de animal, I, 26, 65.
 Sînul Bisericii, 56.
 Slab, -bi, I, 6, 61 ; I, 11, 63.
 Slavă, I, 17, 63 ; I, 27, 65 ; I, 35, 66 ; II, 2, 71.
 Slava lui Hristos, I, 23, 64 ; I, 41, 67.
 Slava viitoare, I, 6, 62.
 Slăbiciune, I, 18, 64 ; I, 29, 65.
 Slujire, I, 9, 62.
 Slujitor, -ri, I, 27, 65.

- Soldați, I, 14, 63; I, 17, 63; I, 30, 66; I, 59, 70; I, 61, 70.
 Somn, I, 26, 65.
 Soră, 54, 57; I, 54, 69.
 Sosire, 56.
 Speranță, 58; I, 3, 61; I, 34, 66; I, 56, 70.
 Speranță invierii, 58; I, 63, 71.
 Stamas, martir, 54.
 Statonnicie, I, 53, 69; II, 4, 72.
 Stăpin, 57.
 Stăpină, I, 18, 64.
 Stăpinire, I, 57, 70.
 Stăruință, I, 43, 68.
 Stilp, -i, I, 6, 61; I, 17, 63; I, 41, 67; I, 42, 67.
 Stincă, 57.
 Strălucire, I, 36, 67.
 Strigătă, 55; I, 7, 62; I, 30, 66.
 Suferință, -te, 53, 54, 58; I, 6, 62; I, 36, 67; II, 7, 72.
 Suflet, 54; I, 10, 62; I, 18, 64; I, 27, 65; I, 28, 65; I, 29, 65; I, 31, 66; I, 40, 67; I, 54, 70; II, 3, 71.
 Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, 59.
- S**
- Sarpele cel amăgitor (diavolul), I, 42, 67.
 Sovăire, I, 35, 66.
 Stefan, martirul, II, 5, 72.
 Stiuță, I, 49, 69.
- T**
- Tatăl (Dumnezeu), I, 23, 64; I, 36, 67; II, 6, 72.
 Taur, I, 56, 70.
 Tăbliță, 55; I, 44, 68.
 Tăgăduirea credinței, I, 33, 66.
 Tărie, I, 18, 64; I, 20, 64.
 Teamă, I, 12, 63.
 Temelie, I, 17, 63.
 Temniță, I, 8, 62; I, 27, 65.
 Thyest, 56; I, 14, 63.
 Timp, 53, 56; I, 15, 63; I, 26, 65; I, 31, 66; I, 33, 66; I, 45, 68; I, 51, 69.
 Tinerețe, I, 9, 62.
 Tiran, -ni, I, 27, 65.
 Titus, martir, 54.
 Thompson, J. W., istoric american, 58.
 Tirfri pe jos, 55; I, 7, 62.
 Ton, 58.
 Tortură, -uri, 53, 54, 56.
 Traian, împărat roman, 56, 57.
 Trecători, 58.
 Trib, -uri, I, 57, 70.
 Tribun, 55; I, 8, 62.
 Tribunal, I, 10, 62; I, 29, 65; I, 30, 66.
 Trifime, martir, 54.
- Trup, 54, 58; I, 18, 64; I, 21, 64; I, 23, 64; I, 24, 64; I, 28, 65; I, 29, 65; I, 38, 67; I, 52, 69; I, 57, 70; I, 59, 70; I, 61, 70; I, 62, 71; II, 2, 71.
- T**
- Țară, I, 1, 61; I, 47, 68.
- U**
- Ucenic, I, 10, 62.
 Ucidere, 59.
 Ucigașă, I, 33, 66.
 Uimire, 57.
 Ulpius (aliter Alpius), martir, 54.
 Uneltire, -ri, I, 27, 65.
 Ură, 57.
 Urmă, I, 48, 68.
- V**
- Val de neo-profetism, 55.
 Vale, 53.
 Valerian, împărat roman, 58.
 Vedere, I, 59, 70.
 Venire, I, 8, 60.
 Venirea viitoare, I, 5, 61.
 Vettius Epagatus, martir, 54, 55; I, 9, 62.
 Viață, 53; I, 22, 64; I, 35, 66; I, 48; 69; I, 60, 70; II, 3, 71; II, 6, 72.
 Viclenia diavolului, I, 14, 63.
 Vienna (Vienne), oraș pe valea Ronului, în Galia, 53, 54, 55, 58, 59; I, 1, 61; I, 3, 61.
 Viețuire, I, 9, 62.
 Vindecare, I, 24, 65.
 Vitalis, martir, 54.
 Vitejie, I, 54, 70.
 Vivliada, martiră, 54, 56; I, 25, 65.
 Viu, vii, 57; I, 45, 68; I, 46, 68; II, 6, 72.
 Vinătaie, I, 23, 64.
 Vîrstă, I, 29, 65; I, 31, 66; I, 53, 69.
 Voce, I, 10, 62; I, 41, 67.
 Vorbire, I, 56, 70.
 Vreme, I, 6, 62.
- Z**
- Zacharias presbyter, martir, 54.
 Zaharia, preotul, I, 9, 62; I, 10, 62.
 Zeiller, J., istoric francez, 58.
 Zeiuță, Roma, 55.
 Zeu, zei, I, 31, 66; I, 54, 69.
 Zi, zile, 54, 55, 56, 58; I, 13, 63; I, 24, 64; I, 31, 66; I, 37, 67; I, 50, 69; I, 53, 69; I, 59, 70; I, 62, 71.
 Zoticus, martir, 54.
 Zotimus, martir, 54.
 Zvon, -uri, I, 15, 63.